

Fjärilmarker på norra Fårö.

För naturentusiaster av alla slag, de må vara ornitologer, entomologer eller botanister, innebär ombyte av vistelseort och verksamhetsområde något alldeles särskilt lockande. Hemmamarkerna, hur givande de än äro, sakna det okändas tjusning, varför upptäckter och iakttagelser ofta få något alldagligt över sig. Helt annorlunda blir det, då man rör sig på främmande mark. Spänning,

Fig. 1. Hedmark nordväst om Eke träsk, terräng bl. a. för *Parnassius apollo linnæi* och *Coscinia striata*.

förhoppning, besvikelse och glädje växla i rask takt, och hela tiden hålles intresset vid makt, ty vad man ser och förnimmer är nytt, och människan har ju i alla tider lockats av det okända.

En plats som kanske mer än någon annan överraskat mig är Fårön norr om Gotland. Som de flesta, antar jag, hade jag föreställt mig denna ö uppfyllt av sand och magra tallskogar och följaktligen med en tämligen fattig och ointressant fauna, men lyckligtvis bedrog jag mig. Hittills ha nära 160 fågelarter, varav många ytterst sällsynta, fastställts som förekommande på ön, och även fjärilfaunan har visat sig vara synnerligen omväxlande.

Orsakerna till det rika djurlivet äro flera. Öns läge ute i Östersjön knappa 15 mil från Balticum spelar stor roll, det torra och soliga klimatet under sommarhalvåret likaså, och först och sist

Fåröns skiftande naturförhållanden, ty där finnas ej endast flygsandsfält och tallskogar utan även lövängar, träsk, hedar och alvarmarker i mosaikartad omväxling. En ängsmark på Fårön kan t. ex. i ena änden ha karaktär av våtäng, gå över i vanlig slåtteräng ett litet stycke längre bort, ånyo förändras nu till hedartad torräng och sluta som rena alvarmarken; allt inom ett mycket begränsat område. Det är givet, att man i sådan terräng finner

Fig. 2. Den gotländska apollofjärilen vilar gärna i enbuskarna.

fjärilar i stort antal. I det följande skall jag söka skildra fjärillevet i trakten av Eke träsk, den del av Fårön där jag är mest hemmastadd.

En solig förmiddag mot slutet av juni skall man besöka de enbuskbeväxta hällemarkerna nordväst om träsket. Luften dallrar över de upphettade kalkhällarna, och ljuset är bländande skarpt. Gott om fjärilar är det; mest i ögonfallande äro de vackra gotländska apollofjärilarna, *Parnassius apollo linnæi*, som här förekomma i stort antal. På en gång har jag sett ett femtiotal av de vita fjärilarna som jättestora snöflingor fladdra över heden — en vacker syn. Blåsiga dagar — och sådana är det gott om på Fårön — äro emellertid dessa fjärilar bokstavligen som bortblåsta, knappast en enda visar sig en sådan dag. Undersöker man enbuskarna med omsorg, skall man finna apollofjärilarna på läsidan, där de sökt skydd för vinden. Högst ogärna flyga de, rassla blott till med vingarna, då man petar på dem, och intaga en sorts skräckställning visande bakvingarnas röda ögonfläckar.

I början av juni månad finner man på dessa öppna hedmarker de svarta och rödfläckiga larverna. De leva på hälleknoppen, *Sedum album*, och äta mitt på ljusa dagen. Det är för övrigt

ofattbart, att de uthärda den värme som utvecklas över kalkhällarna, men den synes ej genera dem nämnvärt. Under dygnets hetaste timmar äta dock larverna i allmänhet ej utan ligga då stilla, darra endast på kroppens främre leder, liksom ruskade de på huvudet över den gruvliga temperaturen.

Men det är ej endast apollofjärilen som är karakteristisk för enbuskmarkerna vid Eke träsk. Nätfjärilar, *Melitæa athalia* och

Fig. 3. Den gotländska sandgräsfjärilen.

cinxia, äro allmänna, och som den gäckande skuggan irrar den lilla ängssmygen, *Hesperia alveus*, fram över den brunbrända vegetationen. En lavspinnare, *Coscinia striata*, med gulaktiga, svartstreckade framvingar surrar emellanåt upp framför en för att strax åter slå ned på något starrstrå eller en svingelgräsvippa, och vart man vänder sig, ser man ängsringspinnarens, *Malacosoma castrensis*, larver sola sig på stenar, örtsjälkar o. d.

Kanske ännu vanligare än fjärilarna äro trollsländorna, en omständighet som lärkfalken har väl reda på. Nästan dagligen ser man den eleganta rovfågeln på sländjakt ovan talltopparna. I maklig och fladdrande flykt stryker han fram, sänker plötsligt ned benen, breder ut stjärten för att bromsa och gör så en skarp gir efter en slända som gripes i en av klorna. Med foten föres sedan sländan fram till näbben, vingarna plockas av, och sländkroppen försvinner i gapet, varpå jakten efter nästa byte börjar.

Hur intresserad man än är av lärkfalkens jaktprestationer, känns det dock skönt att för en stund få dra sig in i tallskogen, vilken i ett bälte sträcker sig mellan träsket och nordkusten. Svalkan

från havet är uppfriskande, tillgången på fjärilar däremot rätt klen. Förgäves har jag tittat efter tallprocessionsspinnaren, *Thaumetopoea pinivora*, som skall finnas här; tallmätaren, *Bupalus piniarius*, och den vackra *Ellopiä prosapiaria* äro de arter man oftast iakttagit.

De fyra senaste åren har också amiralen, *Pyrameis atalanta*, varit ovanligt allmän. Jag har faktiskt undrat, om ej denna art liksom *Pyrameis cardui* lyckats övervintra på ön under denna period.

Fig. 4. Amiralen solar sig på en stubbe i tallskogen.

För detta antagande talar fjärilarnas talrikhet. De ha varit mer eller mindre allmänna under alla de fem besök — från slutet av maj till slutet av juli — som jag de fyra senaste åren avlagt på ön. Som tidigare påpekats, är därtill Fåröns klimat varmt och torrt, och de senaste åren ha i det fallet varit rekordmässiga, varför som sagt en övervintring ej är alldeles utesluten.

I de öppna gläntorna i tallskogen håller amiralen med förkärlek till. Gärna solar den sig på någon utvald favoritstubbe, till vilken den oupphörligt återvänder, om den skrämmer. Larverna plägar man finna i nässelbestånden intill »lambagifterna», fåröböndernas pittoreska fårhus. Dessa agtäckta byggnader stå litet varstades inne i tallskogarna, och äro vanligen omgivna av brännässlor. Det kan för övrigt tänkas, om nu övervintring ägt rum, att dessa lambagifter med alla deras krypin tjänat fjärilarna som övervintringsplatser.

Tistelfladdraren, amiralens närmaste släkting, som också är vanlig på Fårön, ser man mest ute på de torra, hedartade ängsbackarna. Där har jag flera gånger sett äggläggande honor uppsöka jordtistelns, *Cirsium acaule*, taggiga bladrosetter. Dessa torrängar äro utomordentligt fina fjärilmarker. Blåvingar av flera slag, bl. a. *Polyommatus hylas* och *Cupido minimus*, leka bland blomstren, och över getväpplingens blomhuvuden surra brunsprötade skymningssvärmare, *Celerio galii*, och svävflugelika dagsvärmare, *Hæmorrhagia tityus*. Ett och annat exemplar av den gotländska sandgräsfjärilen, *Satyrus semele tristis* har också börjat visa sig. Den blir senare oerhört vanlig och är i juli tillsammans med den stora svartfläckiga blåvingen, *Lycæna arion*, karakteristisk för sandstränderna vid Ekeviken.

En annan dagfjäril, som också kan sägas vara typisk för slätterna innanför Ekeviken, är den ljusgula höfjärilen, *Colias hyale*. Den har i juni månad 1937—39 varit nästan lika allmän som *Pieris*-arterna.

En skildring av fjärillivet i denna trakt, även så blygsam som denna, skulle vara alltför ofullständig, om ej några ord också sades om skymnings- och nattfjärilarna. Jag ber därför läsaren i andanom göra mig sällskap en julikväll till stranden av Ekeviken.

Mellan sanddynerna och den ovanför liggande bygden ligger ett mindre område nästan helt övervuxet av *Anchusa officinalis*, ett Eldorado för svärmare och nattflyn. Det är skymning, då vi anlända, och vattnet i Ekeviken ligger som en spegel. Måsar och strandskator komma tyst sträckande mot stranden, de ha varit uppe i land för att plocka mask och återvända nu för att sova bort några timmar i den lugna julinatten. De första fjärilarna ha också börjat visa sig. Vanligast äro *Pergesa porcellus* och *Celerio galii* och naturligtvis *Phytometra gamma*. Eftersom mörktet faller på ökar antalet arter. *Pyrrhia umbra* och *Phytometra festucæ* få vi i flera exemplar, och i ett mörkt prång mellan ett par sjöbodar lönar det sig att passa på *Rhyacia lucerneæ*. Mest är det dock gammaflyn som hamna i håven, ty mörkret är så pass ogenomträngligt, att man endast med möda kan urskilja fjärilarna; färgerna synas ej.

En nattskärra singlar plötsligt förbi, även hon har reda på stället möjligheter. Någon konkurrensavund blir det emellertid ej tal om — åtminstone ej från min sida.

Så småningom börja ögonen svida av ansträngning, och det blir dags att bege sig hem. Några flyn som surrat lågt nere i växtligheten, och som jag tagit för *Sideridis comma*, fånga dock i sista stund uppmärksamheten. De äro större, och efter några misslyckade försök har jag ett i håven. Det visar sig vara *Rhyacia candellarum*, enligt min mening ett av de vackraste av alla nattflyn. Efter den fångsten är det i alla fall stopp, och vi vandra hemåt

längs stranden. Från havet når oss storspovens klara flöjttoner, vadarsträcket är i gång, den mest stämmingsmättade företeelsen i nordisk natur.

Mycket mer är att säga om fjärilfaunan på Fårön, men utrymmet tillåter det ej. Jag är ej heller någon specialist — har mest sysslat med öns fågelliv, varför de som enbart ägna sig åt fjärilfaunan säkert skulle göra ännu finare fynd.

S. Durango.

Farliga spindlar.

I södra och mellersta Italien grasserade fordom en underlig sjukdom. Särskilt var den vanlig, ja rent av epidemisk, under 12- och 1300-talen, men den förekom ända in mot mitten av 1800-talet. Den lär ha bestått i feber, kräkningar samt mer eller mindre framträdande konvulsioner. Sjukdomen var högst allvarlig. Man trodde, att den förorsakas av en i dessa trakter vanlig spindel, den s. k. taranteln, och man har därför också sedermera kallat sjukdomen *tarantism*. Taranteln tillhör de s. k. vargspindlarna, de små brunsvarta spindlar, som om sommaren löpa omkring i gräset härhemma. Men taranteln är vida större än de av våra inhemska vargspindlar, som vi oftast få se; den blir c:a 30 mm. lång och är således till storleken tämligen betydande som spindel betraktad. Befolkningen hade också stor respekt, ja, nästan skräck för krypet och var fullt och fast övertygad, att spindeln genom sina bitt förorsakade den underliga sjukdomen. Man visste också bara ett enda medel att driva bort det onda, och det var musik. Inte vilken musik som helst utan en speciell, vild, eggande dans på tamburiner och kastanjetter, en tarantella. Sakta började instrumenten vid den sjukes läger; han rycktes snart med av det allt hastigare tempot, steg upp från sitt läger och började röra sig i takt efter musiken. Allt vildare blev dansen! Timme efter timme kunde den sjuke dansa sin tarantella, och när han slutligen utmattad och täckt av svett störtade till marken, var han räddad. Då vek sjukdomens ande ifrån honom, då kom hälsan åter. Men skulle musikanterna under dansen komma att göra ett uppehåll, eller skulle de glida in på en annan melodi än den hävdvunna tarantellans, då grep den vikande sjukdomen åter in, då sjönk den sjuke åter ned i en av kramp avbruten dvala. Allt var förgäves! Ja, så trodde man.